

A színek szárnyakat adnak

Peter Sís: A fal

RÉVÉSZ EMESE

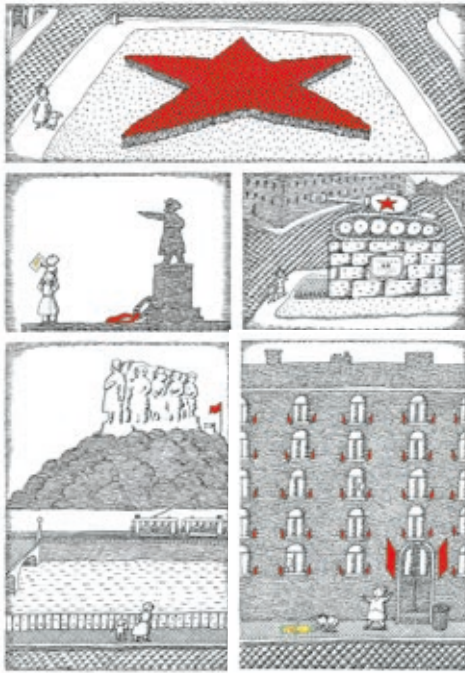
Csirímojó, 2019, Pet'ovská Flora fordítása

Körkép

A közelmúlt történelméről vagy a diktatúráról beszélni nem szokás a gyerekkönyvekben. Pedig mindenki életében eljöhethet a pillanat, hogy kiskamasz gyereke értetlenül néz rá, amikor a határokat elválasztó falakról beszél, ártatlanul kérdezve: „de miért nem kerültétek meg?” Petr Sísnek kétszeresen nehéz dolga volt, amikor a kommunizmusról tervezett könyvet, mert nemcsak a generációs, hanem a kulturális különbségeket is át kellett hidalnia. Bár ő maga a „fal mögött” nőtt fel Prágában, könyvét már New Yorkban rajzolta, így első olvasói olyanok voltak, akiknek a „politikai horror” internetes érdekességei kategóriájába tartozott a kommunista diktatúra.

Peter Sís 1982-es emigrálása óta világhírnevet szerzett képeskönyveivel. Már első könyve, az 1984-es *Rainbow Rhino* felkerült a New York Times bestsellerlistájára, majd ezt követően még nyolc alkalommal választották köteteit az év legjobb könyvének. Kétszer is megkapta a legjobb amerikai képeskönyvet elismerő Caldecott-díjat, 2012-ben pedig életművét a gyerekirodalom Nobel-díjának számító Andersen-díjjal ismerték el. Képileg aprólékosan megmunkált, dramaturgiai szigorúan átgondolt könyvei kivitelezésükben képzőművészeti albumokként hatnak. Sís rajzstílusa archaizáló, szürrealista grafika, amelyben gyakran használ történelmi dokumentumokat, térképeket, kéziratosokat azt a benyomást keltve a nézőben, hogy egy rég letűnt kor kéziratos krónikáját vagy varázskönyvét fogja a kezében. Ezúttal egyszerű, fűzött kartonfedős füzetet imitál *A fal*, megerősítve a benyomást, hogy az olvasó egy napló személyes és hiteles feljegyzéseit tartja a kezében. Sís számos korábbi könyvének hősei felfedezők, utazók: Galilei, Darwin, Jan Welzl, Exupéry vagy Robison. *A fal* hőse viszont ő maga, hiszen olyan önéletrajzi ihletésű történetről van szó, amelyben a merész utazást, a falon túli világ felfedezését maga a szerző teszi meg.

Szándéka szerint tehát Sís egy távoli világ távoli generációjának szeretett volna képekkel beszélni a növekvő politikai elnyomás természetéről, hétköznapijairól, az elszigeteltségről, a tiltásról, a megfigyelő hatalomról, a hiányról és a lelkeket megülő félelemről. Szerzőként ezt három párhuzamos képi rétegen keresztül vezeti végig könyvében: fekete-fehér képkockákon keresztül idézi meg gyerekkorát, amit naplószerű, kronologikus dokumentumfotókkal kísért önéletrajzi áttekintések szakítanak meg, olykor pedig kétoldalas, allegorikus erejű jelenetek foglalnak össze. A történet időkerete a jelen, amelyben a szerző két kiskamasz gyerekével Beach Boys koncertre utazik, s ennek kapcsán elevenednek fel benne a prágai kisgyermekkori emlékek. A színes indító képsorok után éles váltást jelentenek az időben visszatekintő fekete-fehér jelenetek, amelyek redukált eszköztárakkal hivatottak kifejezni a kommunizmus éveinek egyik meghatározó alapélményét: a színek hiányát. Egyetlen szín bukkan csak fel rajtuk, a vörös hatalmi szimbóluma, ami lépten-nyomon ott van a köztereken, hogy onnan lassan beszivárogjon a magánterekbe, a gyerekek rajzaira, majd a fejekbe. A hatalmi ideológiai mindent átható, kizárólagos jelenlétét kiválóan vizualizáló rajzokon a szerző szisztematikusan számba veszi a kíméletlen agymosás színtereit és helyzeteket: az iskolát, a pionírmozgalmat vagy a felvonulásokat. Míg a szövegben a „kötelező” szó ismétlése, addig a rajzokban a színtelenség és a monotonia érzékelteti a másik világot egy olyan nemzedék számára, amelynek természetes a választás szabadsága és a környező világ ingergazdag színpompája. Sís képregény jellegű filmkockáin közelik és nagy totálók váltogatják egymást, a főhős személyes terei mellett a kiépülő diktatúra totalitárius működésével szemléltetve a privát történelem és a nagypolitika egymásra rétegződő perspektíváját. Nézőpontja és színterei a gyermek számára ismerős iskolai, közösségi situációkat idéznek fel, jól érzékeltetve a belülről megélt önkény szűkre szabott mozgás- és látóterét. Ebben a sivár és monoton képi világban a színek a vágyott szabadság jelképei lesznek. Így az öntudatra ébredő kamasz lázadásának egyik eszköze a művészi önkifejezés, színpompás képek alkotása lesz. Ilyeneket fest titokban a vászonra és a

Mindenhol kommunista szimbólumok és emlékművek jelennek meg.

A csehszlovák kormányt Moszkvából irányítják.

A vörös zászló kifüggesztése nemzeti ünnepekkor: **KÖTELEZŐ** Jaj annak, aki nem teszi!

Aztán figurákat rajzolt.

Lehallgatják a telefonokat.

Tilos a nyugati zászlok kifüggesztése.

Csak a hivatalos művészet, a szocialista realizmus engedélyezett.

Bizonyos könyveket és filmeket betiltanak. A művészetet és a kultúrát cenzúrázzák.

A nyugati rádióadások hallgatása tilos. A biztonság kedvéért zavaró-állomásokkal teszik őket hallgathatatlanná.

Felbontják és ellenőrzik a leveleket.

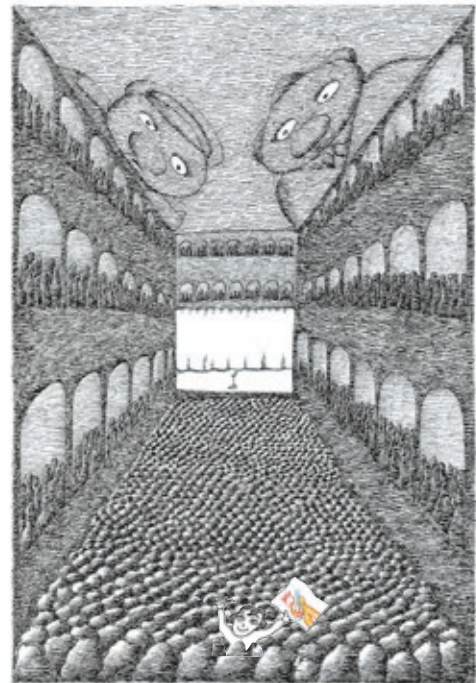
Az informátorok jutalmat kapnak a besúgásért.

Szinte minden áruból hiány van. Az emberek hosszú sorokban várakoznak.

Aztán rájött, hogy bizonyos dolgokról nem beszélnek.

1968 a prágai tavasz éve!

1969. június 17. A prágai koncertet a Lucerna-palotában tartják.

A kutyás rendőrök a sarokon túl várakoznak.

Eljött a Beach Boys. Amerika a zenével ment meg minket!

dobfelszerelése oldalára, színes graffitikkal pingálják le John Lennon halála után a fiatalok a város egyik tűzfalát, amit újra és újra lefestenek a rendőrök. A szabályozott és zárt belső világgal szemben a vágyott falon túli világ vonzerejét a színek és szurreális fantázialények testesítik meg, amit a tiltott nyugati popzenéért rajongó Sís a Beatles és a pop-art szivárványos színeiben pompázó pszichedelikus jelenetben összegez.

Történetének törzse a kollektív történelem és a privát életút egymásra rétegződő esemény-sorát elbeszélő képi narratíva, amely a főhős öntudatra ébredésének és megszabadulásának folyamatát írja le. A lineáris narratívát azonban olykor emblematikus erejű kompozíciókkal szakítja meg, képileg összegezve bizonyos állapotok vagy folyamatok lényegét. Ilyen az a jelenet, ahol az úttörőnyakkendős kisfiú apró alakja fölé a vezérek monumentális arcképei magasodnak, érzékeltetve a nem emberléptékű hatalom folytonos jelenlétét a beszűkült privát térben. Vagy ilyenek a prágai tavasz eufóriáját, majd leverését összegző allegóriák, egyiken a szabad tevékenységek végtelen spirálja, másikon a forradalmat leverő idegen tankok csapdába ejtő labirintusa. Grafikailag kivételesen átgondolt és erős a fogság és megszabadulás két nagy

kompozíciója. Egyiken a falakkal körülvett fiatalember, aki a szabadság utolsó menedékét jelentő biciklijével karikázva fest színes csíkot a rakpart falaira. Másikon pedig a kitörés szimbolikus pillanata, amikor biciklijével az égbe emelkedve elhagyja a régi világot rajzmapákkal a hóna alatt pegazusszárnyakat növesztve, kicsit hajazva az égbolton karikázó E. T. alakjára. (Az Egyesült Államokban abban az évben mutatták be a filmet, amikor Sís megérkezett oda.)

A kötet magyarországi megjelenése több tekintetben is úttörő kezdeményezés a Csirimójo kiadó részéről. Úttörő, amennyiben a közelmúlt történelméről szól, és újszerű, amennyiben azt művészi igényű képekkel teszi. A magyar könyvpiacra elvétve akad csak politizáló, a 20. századi történelmi traumákat feldolgozó képeskönyv. (Az üdítő kivételek közé tartozik Molnár Krisztina *A házicsoki színe* és Serge Bloch *Az ellenség* című kötete vagy Pavloff Barna *Hajnal* című papírszínháza.) *A fal* olyan kötet, amelynek helye lehetne a közelmúlt történelmét bemutató iskolai órákon is. Ám legalább ilyen fontos, hogy grafikailag igen magas színvonalú albumról van szó, amely kifejezetten a képek nyelvén fogalmaz meg összetett tartalmakat. Nem egyszerűen gyerekkönyv, hanem olyan művészi alkotás, amely minden korosztályt magával ragad, és emlékeztet a diktatúrák természetére. Amint azt a szerző a zárszavában írja: „Mert ha egy fal le is dőlt, mások megmaradtak, és újjak jönnek létre.”

